

УДК 027.7.021:37:025.2(477.63–21)“2008/2012”

КОМПЛЕКТУВАННЯ ФОНДУ БІБЛІОТЕКИ ВНЗ У СУЧАСНИХ УМОВАХ (з досвіду роботи бібліотеки Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ “Криворізький національний університет”)

Олена КРАВЧЕНКО

*Криворізький педагогічний інститут
ДВНЗ “Криворізький національний університет”, бібліотека,
просп. Гагаріна, 54, м. Кривий Ріг, Україна, 50086, тел. (0564) 71-58-21*

Розглянуто стан комплектування фонду бібліотеки Криворізького педагогічного інституту у 2008–2012 рр. з оглядом основних проблем комплектування фондів бібліотек вищих навчальних закладів України в цілому. Відзначено позитивний вплив застосування інформаційних технологій у процесі комплектування бібліотечних фондів.

Ключові слова: бібліотека вищого навчального закладу, комплектування бібліотечних фондів, структура нових надходжень до бібліотеки, інформаційні ресурси.

Суспільне визнання і авторитет бібліотеки визначаються багатством та якістю бібліотечних ресурсів. В умовах побудови інформаційного суспільства тема поточного комплектування бібліотечних фондів є надзвичайно актуальною. Розвиток інформаційної інфраструктури на базі бібліотек вищих навчальних закладів із застосуванням нових технологій включає вдосконалення системи поповнення бібліотечних фондів. Формування фондів бібліотеки – один з головних напрямів її діяльності. Основною метою формування фонду бібліотеки навчального закладу є досягнення відповідності його тематики і складу тим завданням, що стоять перед бібліотекою¹. Найважливішою складовою формування фонду є його комплектування, від якості та повноти якого залежить рівень інформаційно-бібліотечного та бібліографічного обслуговування студентів, викладачів, фахівців педагогічного профілю. Проте через недостатнє фінансування процес комплектування в більшості випадків характеризується спонтанністю (потрібна “захищена стаття” у бюджетах на комплектування бібліотек).

На політику формування фондів бібліотек сьогодні впливає не тільки скорочення асигнувань бібліотекам, а й такі фактори, як інфляція і пов’язане з нею зростання цін на твори друку, наявність Закону України “Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти”. Придбання книг за тендером дуже ускладнює процес закупівлі і робить неможливим своєчасне й повне комплектування фондів бібліотеки.

Роздержавлення існуючих і поява великої кількості нових видавництв, розпад мережі книгорозповсюдження та централізованого розподілу видавничої продукції також поглибили давні проблеми комплектування. Важливим елементом ланцюга видавця – книгорозповсюдjuвач – бібліотека є наявність повної і достовірної книготоргівельної інформації, чого гостро потребують бібліотеки. Для оптимального використання незначних коштів необхідно мати можливість вибору видань, найпотрібніших для забезпечення тематики наукових досліджень користувачів. Відсутність такої інформації значно знижує ефективність праці бібліотекарів, науковців та інших фахівців.

¹ Вилегжаніна Т. Поточне комплектування – один із аспектів управління формуванням бібліотечного фонду // *Бібліотечна планета*. – 2007. – № 4. – С. 4–7.

Впровадження засобів комп'ютеризації в роботу відділу комплектування та наукової обробки літератури бібліотеки Криворізького педагогічного інституту (КПІ) внесло істотні корективи в організацію основних технологічних процесів, у саме розуміння технології комплектування. Інноваційна технологія комплектування фондів зумовила новий підхід до накопичення документно-інформаційних ресурсів бібліотеки ВНЗ. Застосування новітніх інформаційних технологій допомагає відділу комплектування оперативно знайомитись з асортиментом книжкового ринку, використовуючи нові форми та джерела комплектування. Для одержання оперативної та різноманітної інформації про нову літературу у нашій бібліотеці використовуються як традиційні (друковані), так і електронні джерела поточної й ретроспективної бібліографії. Великі можливості в організації ефективного комплектування бібліотечних фондів надають ресурси Інтернету. Бібліотека, маючи вихід до цієї глобальної мережі, користується не тільки повнотекстовими базами даних, а й інформаційними ресурсами, спеціально призначеними для відбору, замовлення та придбання документів до бібліотечних фондів. Ці ресурси складаються зі серверів видавництва, книжкових дилерів і передплатних агентств, електронних версій вітчизняних та зарубіжних каталогів. Користування ними надає відділу комплектування та наукової обробки літератури змогу оперативно переглянути великі обсяги інформації, що постійно циркулює та оновлюється в системі “документовидання – документорозповсюдження”².

Шукаючи нові джерела комплектування, цей відділ укладає прямі угоди з видавництвами, домовляється з книготорговельними організаціями та фірмами. Саме безпосередня робота з ними економічно найвигідніша, дозволяє придбати документи без посередника і тим самим заощадити кошти. Бібліотека КПІ налагодила ділові зв'язки з багатьма видавництвами України, такими, як: “Знання”, “Каравелла”, ТОВ “Кондор – Видавництво”, видавничо-книготоргівельною компанією “Центр навчальної літератури”, ТОВ “Періодика”, СПД Коваленко та ін. Основними джерелами комплектування бібліотеки Криворізького педагогічного інституту у 2008–2012 рр. були :

- видавництва та книготорговельні організації України;
- редакційно-видавничий центр ВНЗ;
- книгообмін;
- документи, отримані на заміну загублених та пошкоджених;
- подарункові видання (автори, організації, викладачі ВНЗ).

Зазначимо, що фонд бібліотеки за ці роки значно поповнився за рахунок подарунків від викладачів КПІ. Творчий доробок бібліотеці презентували викладачі кафедри української мови, фізичної географії, краєзнавства та туризму, економічної і соціальної географії, хімії, історії України.

Нині найскладнішою проблемою при формуванні фондів є нерегулярність виділення асигнувань на процес документопостачання. Зменшується сума виділених коштів на придбання літератури, що веде до скорочення обсягу надходження нової літератури. Нові надходження до бібліотеки Криворізького педагогічного інституту за останні п'ять років складають: у 2008 р. – 7772 прим., 2009 р. – 4045 прим., 2010 р. – 5518 прим., 2011 р. – 5083 прим., 2012 р. – 3473 прим. Надходження нової літератури до бібліотеки КПІ складає в середньому 5 тис. примірників на рік, що відповідає 0,9 % від загального фонду. Між тим щорічне оновлення фонду повинно становити 5 %. Складно також вирішується питання придбання електронних видань у фонди бібліотеки, і не лише через значні кошти, необхідні для їх купівлі, а й через

² Ливадонова Е. Комплектование с помощью глобальной сети // *Библиотека*. – 1999. – № 9. – С. 35–37.

недостатню розробку їх класифікацій та видових структур і відсутність інформації про них. Бібліотека КПІ почала формувати фонд електронних документів з 2002 р. Комплектування відбувалось такими шляхами:

- електронні документи, які надходили безпосередньо від викладачів університету;
- придбання у видавництва паралельно з друкованими документами їх електронних версій;
- придбання в торговельній мережі продуктів на CD-ROM: двомовних словників, підручників та навчальних посібників, а також електронних додатків до книг та періодичних видань.

Фонд бібліотеки КПІ на 1 січня 2013 р. складав 610 664 прим., з них електронних документів – 518 прим. Електронні видання формують фонд електронної бібліотеки, більшість з них – це електронні додатки до книг та періодичних видань. За 2012 рік фонд бібліотеки поповнився на 3473 примірники. За видами документів обсяг надходжень складає: 1424 прим. (41 %) книг і брошур, 1966 прим. (56 %) періодичних видань, 81 прим. (2 %) неопублікованих документів, 2 прим. (0,05 %) електронних видань.

Нові надходження у 2012 р. за цільовим призначенням від загальної кількості складають:

- навчальна література – 1201 прим. (34,6 %);
- наукова література – 43 прим. (12,5 %);
- художня література – 194 прим. (5,5 %).

Фонд бібліотеки КПІ комплектується літературою з питань педагогіки, психології, історії, філософії, економіки, правознавства, етики, естетики, образотворчого мистецтва, музичного виховання, хореографії, фізики, біології, хімії, математики та ін. Він включає як підручники та навчальну літературу, так і наукову, довідкову, художню літературу й періодичні видання.

Особливість комплектування фонду нашої бібліотеки – це його поповнення документами, що забезпечують навчально-виховний процес, науково-педагогічну та науково-дослідницьку діяльність інституту. Тому важливу роль в організації комплектування бібліотечного фонду відіграє зв'язок бібліотеки з кафедрами ВНЗ. Необхідність тісних контактів бібліотеки та кафедр диктується цілою низкою причин: змінами навчальних планів, відсутністю підручників з деяких дисциплін, впровадженям нових дисциплін та необхідністю придбання за рекомендацією кафедр нової спеціальної літератури, що виходить із друку та є необхідною для навчально-виховного процесу. Пріоритетними у комплектуванні фондів навчальною та методичною літературою є нововведені навчальні дисципліни та спеціальності, а також дисципліни кафедр, які акредитуються. Особлива увага приділяється формуванню фондів україномовними навчальними виданнями, затвердженими або рекомендованими Міністерством освіти і науки України. Кафедри працюють з прайс-листами, каталогами видавництв, книготорговельних фірм, каталогами передплати періодичних видань, замовляючи підручники та періодичні видання, необхідні для забезпечення навчального процесу. Навчальна література замовляється за письмовими заявками завідувачів кафедр, де вказуються: автор, назва підручника, рік видання та видавництво, дисципліна, кількість студентів, що її вивчають. Бібліотека в цьому напрямку плідно співпрацює з зав. кафедри української мови Ж. В. Колоїз, зав. кафедри історії України В. О. Шайкан, зав. кафедри всесвітньої історії О. І. Кожухарем та ін.

Значну увагу в 2012 р. приділяли аналізу книгозабезпеченості навчальних дисциплін, що дозволило поповнити фонд новими документами у відповідності до ліцензійних норм. Було розглянуто всі навчальні дисципліни, проведено аналіз фонду підручників та методичної літератури, опрацьовано навчальні плани 27 спеціальностей, вивчено контингент студентів. При проведенні аналізу враховано всю наявну в фонді бібліотеки навчальну літературу відповідно до ліцензованих норм надання освітніх послуг (розрахунок – одна книга на двох студентів). Для визначення показників рівня забезпеченості навчальних дисциплін необхідною літературою враховувалася кількість примірників навчальної літератури та кількість студентів, які одночасно вивчають конкретну дисципліну. Забезпеченість студентів КПІ навчально-методичною літературою в цілому складає 79 %. Зазначимо, що через обмеженість фінансування змінилася політика комплектування бібліотечного фонду КПІ, – якщо раніше вона була спрямована на забезпечення навчальних дисциплін у відношенні: один підручник на двох студентів, то сьогодні пріоритетним є комплектування фондів читальних залів бібліотеки, а це 3–5 примірників документів, при цьому не враховуються потреби абонементів у навчальній літературі.

Співробітники бібліотеки роблять усе для того, щоб бібліотека інституту завжди була його інформаційним та духовним центром, вони постійно працюють не тільки над кількісним зростанням, але і над якісним складом наших фондів. Незаперечним є той факт, що якісний та кількісний склад фонду бібліотеки ВНЗ, який відповідає потребам студентів і викладачів, безпосередньо впливає на реалізацію мети вишу – навчання та виховання студентів, надання їм оптимальних можливостей для отримання вищої освіти та високої культури.

Проте вже сьогодні бібліотека КПІ, як і багато інших бібліотек ВНЗ, не завжди спроможна в повному обсязі та своєчасно задовольнити інформаційні потреби студентів, аспірантів та викладачів. Лише використовуючи новітні технології, віддалені ресурси, корпоративні бази даних, створивши абсолютно нову систему обслуговування, ми зможемо задовольнити зростаючі потреби своїх користувачів. Створення електронної бібліотеки особливо важливе для наукової, дослідницької й освітньої діяльності ВНЗ. У технологію електронної бібліотеки закладено великий потенціал, але вона потребує якісної технічної бази, значної фінансової підтримки. Формування фонду електронних документів має стати невід'ємною частиною загального процесу формування інформаційно-документального ресурсу бібліотеки, певним чином відповідати завданням, які вирішує бібліотека. Доступність, актуальність і повнота інформаційних ресурсів сприятиме якісній підготовці фахівців, що володітимуть передовими знаннями, необхідними для професійної діяльності.

Підсумовуючи діяльність бібліотеки Криворізького педагогічного інституту щодо формування її інформаційного ресурсу, слід наголосити, що впродовж 2008–2012 рр., хоча й відбулися позитивні зміни у цьому процесі, основні проблеми залишилися. Серед них: обмежене фінансування на комплектування інформаційного ресурсу, брак документів на електронних носіях та неможливість їх використання через відсутність комп'ютерної техніки. Втім, слід зауважити, що вирішення однієї з перерахованих проблем не матиме позитивного впливу на діяльність бібліотеки – їх необхідно вирішувати у комплексі. Потрібно також особливо наголосити на тому, що усі проблемні питання співробітники бібліотеки мають вирішувати у взаємодії з керівництвом інституту. Лише за умови уваги до бібліотеки, розуміння її потреб і належного фінансування бібліотека зможе сформувати якісні інформаційні ресурси, які максимально повно задовольнятимуть інформаційні потреби користувачів.

LIBRARY STOCKS IN HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS UNDER CURRENT CONDITIONS

**(from the experience of the library of Kryvyi Rih Pedagogical Institute
of the State University “Kryvyi Rih National University”)**

Olena KRAVCHENKO

*Kryvyi Rih Pedagogical Institute
State University “Kryvyi Rih National University”, library,
54, Naharina Av., Kryvyi Rih, Ukraine, 50086, tel. (0564) 71-58-21*

The article studies the state of increasing library stocks at Kryvyi Rih Pedagogical Institute in 2008–2012 and provides an overall analysis of the main problems of book acquisition in higher educational establishment of Ukraine. It has been noted that information technology has positive impact on the process of increasing library stocks.

Key words: library of the higher educational establishment, increasing library stocks, the structure of new acquisitions to the library, information resources.

КОМПЛЕКТОВАНИЕ ФОНДА БИБЛИОТЕКИ ВУЗА В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

**(из опыта работы библиотеки Криворожского педагогического
института ГВУЗ “Криворожский национальный университет”)**

Елена КРАВЧЕНКО

*Криворожский педагогический институт
ГВУЗ “Криворожский национальный университет”, библиотека,
просп. Гагарина, 54, г. Кривой Рог, Украина, 50086, тел. (0564) 71-58-21*

Рассмотрено состояние комплектования фонда библиотеки Криворожского педагогического института в 2008–2012 гг. с обозрением основных проблем комплектования фондов библиотек высших учебных заведений Украины в целом. Отмечено позитивное влияние применения информационных технологий в процессе комплектования библиотечных фондов.

Ключевые слова: библиотека высшего учебного заведения, комплектование библиотечных фондов, структура новых поступлений в библиотеку, информационные ресурсы.

Стаття надійшла до редколегії 22.05.2013

Прийнята до друку 1.07.2014